

Mník zdržuje se na kamenitých místech pod jezy a bývá chytán do vrší.

Losos býval pravou pražskou rybou – proč býval? Jsouť jeho dnové sečtení. Míval svá místa k tření poblíže Štvanice pod mlýny. V listopadu bylo možno jej dohlédnout z dřevěného mostu na mělčině v proudící vodě, kde jej někdy rybáři čeřenem ulovili. Vajíčka se zde vylíhla a mladí losúskové vzrůstali za 2–3 léta až na píd dlouhé strdlice. Když jich jednou rybáři chytili velkou sítí značný počet, považovali je za pstruhy. Pak odtáhli do moře, aby za několik let odtamtud se vrátili co vypasení fialkoví lososi, kteří od března počínaje vytrvale hleděli se dostati přes jezy do hořejší Vltavy a do Otavy přes Sušici až do menších potoků v Šumavě.

Regulace Vltavy změnila tyto poměry; mlýny a jezy zmizely, a zdýmadla již od Kralup brání tahu lososů, tak že za posledních tří let přestalo chytání na lapadle pod Eliščiným mostem, neboť odtamtud zmizel jez i s lapadlem. Nyní je možno lososům se dostatí Prahou jen za velké vody. Pod zdýmadly chytání bývají potlučení, potlukouť se při pokusech dostatí se proti proudu. Zdali plemeno lososů se i za takto změněných poměrů udrží, je velmi pochybné.

Placka čili podmoraňka bývala chytána v počátku července a přinášena na trh. Je to vlastně veliký slaneček a maso jeho není právě lahůdkou. Výše než k jezům pražským se sotva kdy dostala.

Ježdík je stálým pobřežním obyvatelem Vltavy. Diletanti jej chytávají na udici, ale zle pochodí, pakli po něm chňapnou, neboť mívá ostnitě ploutve zježené a poraní citlivě ruku. Mezi smaženými rybkyami po ulicích roznášenými se zhusta vyskytuje.

Okoun jest též obyčejnou rybou u nás, ale nevzrůstá tak značně jako v rybnících jižních Čech.

Candát dosahuje u Prahy délky jen asi 40 cm a chytáván bývá na udici trpělivými členy rybářského klubu. Velké exempláře chytávají až u Klecan a zvláště u Litoměřic.

Jeseter dostával se při velkých vodách až do středu Prahy. Asi roku 1846 objevila se „velká mořská obluda“ mezi jezy a vytrhla držky z ruky ženě, která je na běhu smíchovském prala. Pověst dávala obludě stále vzrůstati a hrůzně ji líčila, až za několik dní chycena byla v podobě velkého jesetera. Asi v roce 1850 ukazovali na Štvanici jesetera, z něhož jsem získal srdce pro sbírky musejní. Po regulaci řeky se asi sotva této zajímavé rybě poštěstí dostatí se

až do Prahy. Zákon zakazuje chytání jesetera, když do Čech přijde, aby se třel, když tu není – to dovoluje. Poslední chycen byl u Litoměřic a krásli naši sbírky českých ryb.

Ryba pulec zdržovala se na kamenitých březích u Štvanice. Náleží k rybám, které chrání své jikry, uložené do skulin mezi kamením tím, že je kryjí svým tělem. Přítel Lokaj nalezl jednu hrstku těch vajíček a vzal je do lahvičky; než došel domů, všechny se vylíhly.

Mihule říční čili lampridy trou se v obvodu Prahy a mláďata jejich bývají chytána od pískařů při vyzvedování písku. Dospělé chytány bývaly do vrší, které rybáři kladli k vůli chytání úhořů. To nyní přestalo.

Mihule mořská bývala před lety chytána v obvodu Prahy a to hlavně v Karlíně. Lodě nákladní, které přijížděly z Hamburku pro obilí, mívaly na kormidle přissátou mihuli mořskou. V starém museu choval jsem v kašně velkou mihuli v Praze chycenou.

Ze 42 českých ryb žily do nedávna ve Vltavě v Praze 22. Nyní však s jistotou lze jich zaznamenati jen 18. Boj průmyslu proti přírodě je neúprosný a až budou provedeny regulační práce i nad Prahou, zmenší se počet ryb ještě více.

Živa 1912, 4: 103–104 (upraveno)

David Sommer, Petr Kment, David Král

Sto dvacet let České společnosti entomologické II.

V prvním dílu (Živa 2024, 6: CLII–CLIII) jsme se podívali na historii České společnosti entomologické od jejího založení až zhruba do přelomu tisíciletí. Nyní se zaměříme na současnost.

Nevázanou svobodu 90. let rychle omezily nové zákony, které obzvláště zájmovým neprofesionálním sběratelům do značné míry ztížily možnosti sběru hmyzu především v zahraničí. Společenská nálada se navíc postupně posunula od náhledu na entomologii jako bohulibého koníčku po podezřelou činnost (po)divných lidí drancujících přírodu. Paradoxně navzdory tomu se ČSE po r. 2000 stále častěji vyjadřuje k různým problémům v ochraně přírody. Velmi významný byl např. úspěšný boj proti umístění zkušebního polygonu mlado-boleslavské Škody v bývalém Vojenském výcvikovém prostoru Milovice-Mladá, ve kterém se angažoval tehdejší pracovník sekretariátu ČSE Jan Vitner. První dvě desetiletí nového tisíciletí se tak pro ČSE stávají obdobím „hledání nové tváře“.

ČSE dnes

Za zlomový můžeme považovat r. 2017, kdy členská základna dosáhla porevolučního minima 556 členů. V r. 2018 počet stagnoval, od r. 2019 začíná však pomalu, ale jistě narůstat a zároveň se mírně snižuje vysoký věkový průměr členů. Na začátku r. 2024 čítá již 639 členů. V ČSE se objevují nové, a hlavně mladé tváře. Místo otázky „Co pro mě Společnost dělá?“, až příliš často slychané na přelomu tisíciletí, se ČSE stává platformou podporující odbor-

nou i popularizační činnost svých členů. Mimo jiné aktivity byly v r. 2018 znovu-obnoveny Přednáškové cykly ČSE, které se většinou konají po Výměnných dnech ČSE. Společnost začala v r. 2018 pořádat Entomologické vycházky pro veřejnost, jejichž obliba stále stoupá a z původních několika vycházek ročně se v r. 2024 vyplhala až na 21 exkurzí v různých částech republiky a s účastí přes 500 zájemců o hmyz. Na část vycházek od r. 2021 také finančně přispěl Magistrát hlavního města Prahy v rámci projektu Za hmyzem Prahy. V r. 2018 získali členové ČSE peněžní podporu Magistrátu hl. m. Prahy i na projekty Živé drahokamy hlavního města – Inventarizace a ochrana krasců Prahy a Monitoring koprofágních brouků vybraných pasených lokalit na území Prahy (Sommer a kol. 2023). Od r. 2019 také Společnost uděluje Ocenění ČSE, které má za cíl doplnit tradiční ocenění v podobě čestného členství. Má směřovat především k lidem, kteří se dlouhodobě věnují práci s mládeží, působí v osvětě a popularizaci entomologie na poli laické veřejnosti, aktivně pomáhají v ochraně přírody nebo dosáhli mimořádných výsledků ve své odbornosti, ať už je entomologie jejich povoláním, nebo životním koníčkem. Od r. 2021 také ČSE začala vydávat další časopis s názvem Podušťák (obr. 1), zaměřený zejména na popularizaci entomologie. A v neposlední řadě se členové podílejí na organizaci Velké výstavy bezobratlých, která se koná každý druhý rok v Botanické zahradě Přírodovědecké fakulty UK v Praze.

1 Podruhé v historii začala ČSE vydávat zároveň druhý časopis, aby uspokojila široký záběr svých členů. Časopis Podušťák není zaměřen na odborníky, ale měl by oslovit především milovníky hmyzu. **2 a 3** Při Entomologických dnech ČSE si účastníci předávají osobní zkušenosti ze sběru hmyzu přímo v terénu. Cílem akce je průzkum cenných a chráněných lokalit, z jehož výsledků čerpají nejen entomologové, ale i ochránci přírody. Jen pokud víme, kde co žije, můžeme to také chránit. Pavel Moravec (obr. 2) se snaží nalézt vzácné střevlíky a drabčičky

žijící na březích vod v Polabí (2012). „Entomologové mají zálibu hrabat se v různých nechutných věcech“ (3). Nejednou jsme toto zhodnocení slyšeli, od dětí i dospělých. A nutno říci, že se tomu těžko oponuje. Jan Farkač (vlevo) a Vladimír Vrabc (vpravo) zkoumají nekrofágní společenstvo hmyzu na mršině při Entomologických dnech v r. 2008 na Soutoku. Foto J. Schneider

4 Pravidelná setkání zájemců o hmyz jsou vždy oslavou entomologie. Pro mnohé představují jedinečnou příležitost vyměnit si s kolegy nasbíraný materiál a nové zkušenosti, podělit se o zážitky z výprav

za hmyzem, ale i nakoupit pomůcky či literaturu. Setkání s názvem Výměnný den ČSE se tradičně koná na podzim a na jaře v Praze. Foto A. F. Damaška

5 Hmyzem roku 2024 vyhlásila ČSE „samotářské včely“ – přehlíženě, ale zcela nenahraditelné opylovače v naší krajině. V rámci loňské iniciativy jsme se tedy věnovali otázkám vlivu zemědělství na naši krajinu, ať již jde o (minulé) změny krajiny, současné hospodaření i otázky převčelení, tedy chovu domestikované včely medonosné (*Apis mellifera*). Na obr. pískorypka ryšavá (*Andrena fulva*). Foto P. Šípek

6 a 7 Problematiku významného úbytku zákonem chráněného jasoně dymnivkového (*Parnassius mnemosyne*, obr. 6) začala ČSE řešit již v r. 2019, hmyzem roku byl vyhlášen r. 2021. Na snímku lze vidět, jak je v jihomoravských oborách vlivem zvýšeného počtu zvěře a pastevního tlaku zcela zničená až odstraněná vegetace uvnitř obory. Tento fakt významně podtrhuje srovnání se situací za plotem, kde samozřejmě také existuje určitý vliv volně žijící zvěře (7). Kauza trvá až do dnešních dnů a dosud není vyřešena. Foto V. Vrabc (obr. 6) a A. Florián (7)

V r. 2023 ji během 10 dnů konání navštívilo více než 6 300 zájemců a mohli si prohlédnout přes 360 druhů bezobratlých živočichů. Uvidíme, co v červnu přinese letošní sedmý ročník. Od r. 2021 ČSE vyhlašuje každý rok iniciativu Hmyz roku a učí se využívat mediální prostor a potenciál občanské vědy jako prostředku k získávání informací a zároveň osvěty (obr. 5).

Společnost pokračuje i ve stálých aktivitách. V r. 2024 se konal již 25. (porevoluční) ročník Entomologických dnů (obr. 2 a 3). Na podzim 2024 proběhl již 50. (porevoluční) Výměnný den ČSE (obr. 4). Stejně tak je každý rok vydáván časopis Klapalekiana ve dvou svazcích s občasným suplementem (v r. 2024 vyšel 59. ročník).

ČSE se také stále více vyjadřuje k různým kauzám a problematice týkající se životního prostředí, ochrany hmyzu a dalších záležitostí. Kromě vlastních aktivit v tomto ohledu spolupracuje s dalšími odbornými společnostmi, spolky a organizacemi. Vedle výše zmíněných jde zejména o Českou společnost ornitologickou, Českou botanickou společnost, Českou zoologickou společnost nebo Českou společnost pro ekologii. Z několika desítek případů, v nichž se ČSE angažovala, zmiňme alespoň významnou kauzu, která v r. 2021 vyústila v podání trestního oznámení na Lesy ČR kvůli výraznému úbytku zákonem chráněného jasoně dymnívkového (*Parnassius mnemosyne*, obr. 6) v oboře Bulhary vlivem zvýšené početnosti zvěře (obr. 7). V uplynulém roce se ČSE významně podílela na přípravě navrhované novely zvláštní druhové ochrany úzce související se seznamem zvláště chráněných druhů živočichů. A v posledních letech se angažovala i v několika případech fenoménu, který bychom

8 Člen výboru ČSE Petr Kment předává cenu ČSE za nejlepší přednášku studentu Karlu Kotoulovi z Ústavu botaniky a zoologie Přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity v Brně na Zoologických dnech v r. 2023. Přednáška nesla název Jak motýli unikají před netopýry: interakce mezi predátorem a kořistí.

9 Cenu za Nejlepší řešení speciální části určování přírodnin v r. 2024 získali díky shodnému počtu bodů Jakub Krutina (uprostřed) a Ondřej Vaněk (vpravo). Ocenění jménem výboru ČSE předal Albert František Damaška (vlevo) na slavnostním vyhlášení výsledků Ústředního kola 58. ročníku Biologické olympiády v Olomouci dne 25. dubna. Foto O. Blahoušek

10 Západočeská pobočka ČSE pořádá již od r. 2002 tradiční setkání nesoucí název Roubanálie na počest významného českého entomologa Jana Roubala v jeho rodišti v Chudenicích. V r. 2011 u příležitosti 40. výročí úmrtí J. Roubala slavnostně odhalili za přítomnosti potomků a příbuzných na místě jeho posledního odpočinku bronzovou bustu. Z archivu ČSE, není-li uvedeno jinak

11 Entomologie není jen „napichování brouků na špendlíky“, stále častěji se entomologové věnují také ochraně hmyzu, potažmo ochraně konkrétních území, jelikož bez pomoci člověka některé biotopy často rychle degradují a druhy hmyzu na ně vřazané mizí. Účastníci pravidelné brigády v přírodní památce Na Plachtě spolupřátané Východočeskou pobočkou ČSE, 21. dubna 2012. Foto T. Kopecký

12 Řada poboček i sekcí pořádá tradiční výjezdní zasedání do všech možných

koutů České republiky, většinou do chráněných území. Zasedání jsou spojená s terénními exkurzemi a sběrem hmyzu. Výsledky průzkumů poté slouží správcům chráněných území k lepší péči o ně na základě zjištěných, zejména vzácných a ohrožených, taxonů. Někdy však ani hranice naší země nestačí, a tak se členové Sekce pro výzkum vrubounovitých brouků (*Scarabaeoidea*) vydali i na Slovensko, aby ve spolupráci se Správou chráněné krajinné oblasti Cerová vrchovina pomohli odhalit diverzitu vrubounovitých tohoto nádherného území. Foto L. Hružová

13 Ostravský entomologický klub byl založen již před 55 lety. V rámci bohaté historie proběhly desítky setkání, přednášek, exkurzí a jiných aktivit entomologů. Klub historicky působil mimo struktury ČSE, přestože většina jeho členů byla zároveň členy ČSE. Až v r. 2024 se představitelé Společnosti a klubu dohodli na vzájemné spolupráci a přidělení oficiálního statusu klubu jako pobočky ČSE. Snímek z Výměnného dne a výstavy hmyzu pro veřejnost konaného v únoru 2024 ve Středisku přírodovědců Ostrava-Poruba. Foto J. Stanovský

14 a 15 Péče o chráněná území dnes již dávno nespočívá v principu „plotit a zakázat vstup“. Většinový názor v ochraně přírody zcela jasně dává za pravdu premise, že bez managementu a cílené péče to nepůjde. Stále více se tedy prosazují „moderní“ metody ochrany území, mezi něž patří např. pila a oheň. Jedna z celé řady brigádnických akcí členů a přátel ČSE pořádaných ve spolupráci s CHKO Český kras na území

národní přírodní rezervace Karlštejn v lokalitě Komárkova lesostep. Patrik Sommer, Lucie Hrůzová, David Sommer a Tomáš Jor společně s fotografem Ondřejem Sedláčkem čekají (obr. 14), až Arthur F. Sniegón (15) zkrátí oheň na hromadě pokácených stromů a větví k možnému opečení buřtů po náročném pracovním dni. Foto O. Sedláček

16 Ocenění ČSE v podobě skleněné plastiky již bylo uděleno 17 významným osobnostem spojeným s českou entomologií nebo ČSE (blíže také články v *Živě*, např. 2022, 1: XXI, 2023, 1: XXXI, a 2023, 3: CVI). Na snímku s kudlankou *Pseudempusa pinnapavonis*. Foto P. Šípek

Běh dějin je neúprosný a zrychlující se pokrok, změny a nejistota jsou znamením dnešní doby. S tím se bude muset vypořádat i ČSE. „Kdo chvíli stál, již stojí opodál,“ pravil by klasik. ČSE se za posledních několik málo let výrazně proměnila, ale přesto stojí pouze na začátku cesty a čeká ji mnoho výzev. Probíhá např. postupná digitalizace vydaných čísel časopisů *Zprávy ČSE* a *Klapalekiana*, které se snad objeví na webových stránkách (www.entopol.cz). Vydávané časopisy se zřejmě dříve nebo později nevyhnu přechodu z tištěných verzí do on-line prostoru. ČSE se bude muset postavit k problémům spojeným se stále sílícím tlakem na životní prostředí hmyzu, ale i s úbytkem zájmu o cílevědomé sbírání hmyzu, spojeným s pokrokiem vědy i techniky. Už nyní zvažujeme možnosti, jak přejít od pasivního působení v ochraně přírody k aktivnímu v podobě managementu zaměřeného na podporu biodiverzity (obr. 11, 14 a 15). Nezbývá než doufat, že stejně jako naši předchůdci, i současní členové ČSE se s nastalými změnami a výzvami utkají se ctí a nadále ponесou odkaz svých předků v podobě moderní a fungující organizace s více než stoletou tradicí, která zastřešuje výzkum i popularizaci hmyzu (nejen) v České republice.

mohli nazvat jako kriminalizace entomologie, resp. zájmového sběratelství.

Entomologická společnost se také věnuje podpoře mladých a nadějných zoologů-entomologů. Od r. 2013 např. výbor ČSE uděluje ocenění na Zoologických dnech za nejlepší přednášku a nejlepší poster (obr. 8). Dlouhodobě ČSE podporuje Biologickou olympiádu. Již po desetiletí uděluje ocenění za Nejlepší řešení speciální části určování přírodnin (obr. 9). Též podporuje BiO finančně a uděluje všem účastníkům Ústředního kola věcné ceny. Závěrem bychom chtěli také zmínit přátelskou spolupráci s redakcí *Živy*, které si vážíme.

A nesmíme zapomenout ani na vnitřní aktivity ČSE. Kromě popularizace entomologie směrem k veřejnosti velká část činnosti probíhá uvnitř organizace. Život ČSE se odehrává zejména na „nižších“ úrovních prostřednictvím a za obětavého přispění řady členů. Společnost se strukturně dělí buď podle regionální příslušnosti na jednotlivé pobočky, nebo podle odborného zaměření na sekce. Některé struktury mají dlouhou tradici, jiné vznikly poměrně nedávno. Zejména některé pobočky či sekce jsou velmi aktivní a organizují pro své členy (ale i pro nečleny a širokou veřejnost) řadu setkání, akcí, přednášek nebo exkurzí (viz obr. 10–13). Navíc řada členů sama pořádá různé aktivity, kterými reprezentuje svou stavovskou organizaci. Za to jim patří velký dík.

Použitou literaturu a přehled článků v *Živě* o aktivitách ČSE a udělovaných oceněních uvádíme na webu *Živy*.